

K É P Z Ő M Ū V É S Z E T

A SOKARGŰ ALMASI GÁBOR

Alig hihető, hogy Almási Gábor, a hetvenéves szabadkai szobrász, visszatekinve négy és fél évtizedes művészi pályájára, kiteljesedettnek tekintheti életművét, hiszen megtett útjára emlékezve sehol sem találkozik azokkal az állomásokkal, melyeken a kitöröllyhetetlen és visszavonhatatlan siker jegeit fedezhetné fel.

Almásinak megadatott az a lehetőség, hogy még, úgyszólván gyermekként, tizennégy éves korában megbarátkozzon a szobrászattal, és annak alapsmereteit és fogásait elsajátítva elkötelezze magát a plasztikus formák kibontása mellett. 1925-től ugyanis nagybátyjának zentai asztalosműhelyében kapott kezébe vésőt, hogy megkísérelje fába faragni a bútorok díszítéséhez alkalmazott virágmintákat, majd később a nagyobb felkészültséget igénylő oroszlán-, szatír- és istennőfejeket. És mellette el kellett sajátítania a modellkészítés tudományát. Az ifjú jó tanulónak bizonyult: gyorsan és alaposan elsajátította a bútorasztalosság, a díszítőelemek faragásának minden fortélyát. A szobrászat küszöbéig jutott ezzel, de nem itt lépte át ezt a küszöböt. Akkor szerzett tudásának sokszor vette hasznát, egész élete művészi pályafutása során. De közvetlenül nem ez vezette el a szobrászatig.

Talán a bútortervek készítése közben érlelődött meg benne a rajzolás és a festészet iránti vonzalom, ám az is lehet, hogy a jó képezés nem elégítette ki ifjúkori törekvéseit, vágyait. Többet ígérő, változatosabb, nagyobb erőfeszítéseket követelő, de önbizalmát növelő cselekvés után kutatva szegődött el a színek világához, egyenesen ívelőnek nem mondható pályája egyik állomásához, a festészethez. Először 1934-ben, egy újvidéki amatőrkiállításon mutatkozott be rajzaival, de munkái nem keltek különösebb feltűnést.

Ugyanabban az évben azonban a vajdasági magyar fiatalok iparművészeti tevékenységét regisztráló írásokban Almási bútortervezési munkái szép elismerésben részesülnek. Neve elsőként tehát iparművészi minőségben kerül a köztudatba. Megmaradt rajzai — elsősorban klasszikus stílbútor-tervei — igazolják az akkori elismerést.

Kacsaringós pályáján csak a következő, 1935-ös évben érkezik a szobrászathoz; ennek aztán végleg elkötelezi magát, de a festészetet és a bútortervezést sem mellőzi teljesen. 1936-ban az Újvidéken és Szabadkán megrendezett kiállításon már szobrászati alkotásait mutatja be — sikerrel. „Egy izzó, viaskodó tehetség kiáltó élete agyagban, gipszben, fában.” Így vélekedik róla egyik kritikusa.

Első bemutatkozásai után szobrászati tevékenysége kerül előtérbe; az

elkövetkező négy és fél évtizedben a mintázófát és a vésőt csak nagy ritkán helyettesíti a ceruza és az ecset. A háromdimenziós alkotás Almási Gábor életformájává lényegül.

Az első lépések és a belgrádi akadémia elvégzése között tizenhét esztendő (1935—1952) telt el, de az évek nem változtattak lényegesen Almási művészi szemléletén és hitvallásán. Első szobraitól kezdődően az ember alakjának és arcának megmintázását tekintette alapvető feladatának. A küszködő, gondolkodó, teremtő embert formálta, jelenítette meg nagy szeretettel. Szobrászatának jellegét az ember alakja (és sorsa) iránti állandósult érdeklődés határozta meg, pályáját is ez tette egyenes vonalúvá. Néha talán fékezte a meredek fölfelé ívelést, ám a nagy válságoktól feltétlenül mentesítette. Későbbi hivatásos pályafutása során is elsősorban a minőség fejlesztését, az alkotómunka elmélyítését, a formálendő anyag titkainak megfejtését tekintette elsődleges feladatának, és ezen a téren megingathatatlanak bizonyult. És mindez távolról sem tette művészetét egysíkúvá! Stílárís „kirándulásai” mellett minden felhasználó anyagból változatos, egymástól eltérő jegyeket fölmutató plasztikus műveket tudott létrehozni.

Igaz, viszont, hogy az általa alkalmazott anyag nem mondható túlságosan változatosnak: elképzeléseit főleg zsíros anyagba formálta, vagy a különböző lehetőségeket kínáló, helyben is föllelhető farönkökből bontotta ki. Márványból és kőből talán egyetlen szobrot sem faragott Almási, de ezt a szép és nemes anyagot kollégái is feltűnő módon elkerülik. Erdemes ennél a jelenségnél megállni egy pillanatra.

Szabadka korábbi történetében a nem nagyszámú szobrászati művek zömét kőbe vésték. A XIX. századi szakrális szobrok mindegyike — nevezetesen a szentháromság szobra, a Kálvária szoborcsoportjai, a két Nepomuki Szent János- és a Rókus-szobor ebből az időálló anyagból készült. A két háború közötti emlékművek, mint az ismeretlen hős szobra, a keccses Flórián-szobor, a monumentális Jovan-Nenad-emlékmű — mind márványba vésődött, és csupán Meštrović Evetović Miroljub-mellszobrát öntötték bronzba.

Ezzel szemben, a felszabadulás utáni időszakban, két kis méretű, alig észrevehető Bešlić-munka kivételével, Szabadkán és környékén minden köztéri szobor és emlékmű agyagban fogant és bronzba öntődött.

Almási tehát nem kivétel. De kísérjük meg most művészetének néhány, szerintünk lényegi jellegzetességét meghatározni.

Figurális munkáit általában a kisebb méret és az intimitás jellemzi. A nagyobb méretekkal mindössze két monumentálisabb emlékmű kivételésekor nézett szembe. Az elesett hősök padái és egy térátrendezés során eltávolított miloševići emlékművét realista koncepcióban és a kezletkezésük korában (1953—1954) magától értetődő és megkövetelt he-

roikus pátosz szellemében alkotta meg. Annak ellenére, hogy Almási lelkiismeretesen teljesítette ezeket a feladatokat, nem hallgatható el, hogy kisebb méretű munkái minőségileg túlszessenek ezeken a monumentálisabb alkotásokon.

Már pályája kezdetén feltűnt a mozgalmas, mondanivalójában is érdekes figurális csoportok iránti vonzalma (mint például a Zsákolók), de a fejlettebb színvonalon mintázott intim szobrászati alkotásai (mint az Olvasó kislány, Munkából hazatérő parasztasszony) is a kisplasztika avatott művelőjére utaltak.

Az anyag mintázásának egy másik lehetősége, a terrakotta újabb szint és kisebb stílusváltozást hozott Almási művészetébe. E széles témakört felölelő munkái között különleges helyet foglal el a piac asszonyait ábrázoló kisplasztikai sorozat, mely nemcsak minőségével, az anyag melegségével, de finom humorával is gazdagabbá tette életművét. E belső feszültséggel telített szobrocskák méreteiknek ellentmondva bizonyos monumentalitást és erőt sugároznak, ami a kiváló plasztikai megoldásokból ered.

Más a helyzet Almási agyagból mintázott, gipszbe öntött akt-figuráival. Ezekben a szobrász híven követte a modell formáit és arányait, kivitelezésükben pedig szigorúan valóságábrázolásra törekedett. Ezért érthető, hogy női alakjai a klasszikus szépség iránti hódolatot hirdetik.

A *faszobrok* különleges helyet foglalnak el Almási Gábor alkotótévékenységében. Jóllehet éppen a forgácsolás útján ismerkedett és barátkozott meg a plasztikus formaképzéssel, hosszú időn át háttérbe szorította, és kevés kivétellel csupán bútordíszítmények kivitelezéséhez használta a fát. Talán néhány éves németországi tartózkodása (1966—1970) során kötött végleges szövetséget ezzel az anyaggal, hiszen visszatérése után a farönk egyetlen napra sem szabadult satupadjának szorításából.

Az is igaz azonban, hogy opusának talán legbátrabb stílusváltását (1957-től) éppen fába álmódta és fában valósította meg. Almási spirális formákba faragott női figurái a szobrászat legmodernebb stílustörékeivel érintkeznek. Az ebben az időszakban készült minden munkája a továbblépés lehetőségét hordta magában, mindaddig, míg a valóságábrázolástól eltávolodva egészen az absztrakcióig nem jutott el. E stílus csúcspontját, egyben utolsó állomását is, már nem női figurában, hanem az abból átlényegült Vitorlában valósította meg. Almási itt megszakította ezt a folyamatot, és igyekezett régebbi önmagához visszatérni. De realizmusa már nem volt, nem is lehetett a régi. Nagyobb méretű fafiguráiban, mint például a mahagóniba faragott Mandolinos nőben, vagy az Anya gyermekével című hársba vésett munkájában a spirális korszak megőrzött elemeit fedezhetjük fel. Más munkáiban is feltűnnek a stiláris „kaland” nyomai, bizonyítva, hogy Almási csak látszólag fordított hátat e korszakban szerzett tapasztalatainak.

A faragás más irányú stilizálási lehetőségei alapján jöttek létre az olyan művek, mint az askzétikusan leegyszerűsített Bezárkózottság és a Siratás, melyek Almási legjobb munkái közé tartoznak. Érdekes vonásokat mutatnak azok a szobrok és domborművek, melyeket fenyőfából, az anyag faktúrájának kidomborításával valósított meg. Ezek sorából, különösen az Öreg juhász emelkedik ki egyszerű plasztikai megoldásával és humorával.

Almási Gábor hírnevét elsősorban portréival alapozta meg. Az adatai Szarvas Gábor- és a szabadkai Csáth Géza-mellszobor Almási csekély számú köztéri szobrai közé tartozik, viszont iskolák udvarában és előcsarnokaiban Lazar Nešić, Kizur István, Vladimir Nazor és mások mellszobrai állnak nagy számban. A Szerb Nemzeti Színház új épületének előcsarnokában pedig Laza Telečki egykori színész portréja kapott helyet. Talán legjelentősebb portrészorozata a szabadkai zeneiskola koncerttermét ékesíti. A nagy zenészek sorozatából Muszorgszkij viharos erejű zenéjének szárnyalását kifejező arcéle és Paganini erőteljesen stilizált, belső feszültségtől duzzadó diabolikus figurája emelkedik ki. Az ilyen, szabad felfogásban megformálható művek sorába tartozik Savoyai Jenő, a zentai múzeumban elhelyezett, dinamikus, elsőprő erőt sugárzó mellszobra is.

Jóval nehezebb, és összetettebb feladat elé került Almási, amikor a közöttünk élők vagy nemrég elhunytak szoborportréinak megfogalmazására vállalkozott. A rendhagyóan terrakottába égetett Gál László, valamint Sáfrány Imre kis méretű portréja Almási egyszerű eszközökkel kifejezett karakterizáló képességéről vall. Az igazi nagy eredménynek mégis Oláh Sándor, Garay Béla és Lévay Endre mellszobra tekinthető. A modellről mintázáskor nem szárnyalhat szabadon a szobrász fantáziája, a stilizálás lehetőségei is minimálisak. Az egészet, részeit is, a valóságos minta plasztikai vonatkozásainak kell alávetni — de a szobormű mégsem lehet a modell gipszmásolata.

Az ilyen problémák sikeres megoldása az idős Oláh Sándor nagyszerűen ható, vaksin hunyorgó, már csak önmagába látó, meggyötört arca. Ebbe a portréba egy egész művészetet kálváriáját sűrítette Almási. Nem kevésbé sikerült Garay Béla kesernyésen dacos, sok tapasztalatot és életélményt rejtő fölényének valamint Lévay Endre derűjének és életigenlésének, bizakodásának megmintázása.

Az Almási-életmű nem elhanyagolható kiegészítése az a domborműkarikatúra-sorozat, mely a vajdasági kultúrelét kiemelkedőbb egyéniségeit, írókat, művészeket, tudományos munkásokat és közéleti személyiségeket ábrázol a jellemző vonások erőteljes, jó megfigyelőkészségről és jó humorérzékről tanúskodó kidomborításával. Ezek a munkák „telitalálataikkal!” a legjobb karikatúristák rajzaival versenyezhetnek, egyes

darabjai pedig éppenséggel a műfaj csúcsaihoz tartoznak. Sajnálatos, hogy ez a szépen felszerelt és kordokumentumként is értékes sorozat a művész műtermében, lezárt ládákban porosodik, mert bemutatása és jó fogadtatása után sem került valamelyik vajdasági intézmény falaira.

Almási Gábor számtalan feladatot végzett el negyvenöt éves szobrászpályája során. Életműve azonban még gazdagabb lehetne, ha környezete (és itt nem kizárólag a város és a tartomány művészeti tényezőire, de magánéletének időnként embertelenül nyomasztó körülményeire is gondolunk) több megértéssel viszonyul munkásságához.

Almási Gábor hetvenévesen is dolgozik. Ez adja meg a lehetőséget a mulasztások pótolására. A már meglévő Oláh-portrénak mielőbb megfelelő elhelyezést kellene találni, a gipszvázlatban már elkészült Aksentije Marodić- és Farkas Béla-portrét pedig mielőbb kivitelezni kellene.

GAJDOS Tibor

T Á J É K O Z Ó D Á S

EGY FELHÍVÁS VISSZHANGJA

Az utóbbi években nemegyszer lehetünk szemtanúi vagy aktív résztvevői olyan művészeti megmozdulásoknak, melyek — nemzetközi méretük ellenére is — legtöbbször spontánul, a hivatalos, az intézményszerű formákon kívül jelentkeztek. Emlékezetes az a rokonszenvmegmozdulás, melyet a világ küldeményművészei szerveztek két uruguayi alkotó, a baloldali Jorge Caraballo és Clemente Padin kiszabadításáért, akiket az uralmon levő fasiszta rendszer vetett börtönbe, s melynek során a tiltakozás legkülönfélébb formái bontakoztak ki, az esztétikai megoldásoktól egészen a diplomáciai képviselők mozgósításáig. A közösségvállalás és az együttérzés más esetekben is megnyilvánult. Az elmúlt év végén például a kaliforniai neodadaisták indítottak akciót annak érdekében, hogy egyik társukat vegyék vissza munkahelyére, mivel sokat tett a pecsétgyártó cégnek a fellendítéséért, melyből kirúgták. Bob Grimes kereskedőről van szó, akin huszonhárom évi munkaszolgálat után adott túl a gumipecséteket gyártó San Franciscó-i Patrick & Co. cég, amely nagyrészt Grimes angazsálásának és odaadásának köszönheti művészeti körökben szerzett népszerűségét. Grimes elbocsátása után azonban a művészársadalom a cég ellen fordult, s világméretű körlevél-hadjáratban a Patrick & Co. cég bojkottálására szólított fel. Túlnyomórészt Grimesnek köszönve ugyanis a pecsétüzem jelentős bevételt való-